

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2014. gada 19. martā

lietā Nr. 2013-13-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Aija Branta, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

pēc Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2014. gada 21. februārī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumu 8. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2000. gada 16. martā pieņēma Sugu un biotopu aizsardzības likumu, kas stājās spēkā 2000. gada 19. aprīlī. Tā 10. pants noteica:

„Zemes īpašniekiem un pastāvīgajiem lietotājiem ir tiesības saņemt no Latvijas vides aizsardzības fonda līdzekļiem kompensāciju par īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem.”

2005. gada 15. septembrī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Sugu un biotopu aizsardzības likumā”, kas stājās spēkā 2005. gada 11. oktobrī. Šā likuma 6. pantā tika noteikts, ka Sugu un biotopu aizsardzības likuma 10. panta līdzšinējais teksts uzskatāms par panta pirmo daļu un pants tiek papildināts ar otro un trešo daļu šādā redakcijā:

„(2) Zemes īpašniekiem ir tiesības uz normatīvajos aktos noteikto kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem mikroliegumos.

(3) Zemes īpašnieks var saņemt kompensāciju tikai tādā apmērā, kādā to nesedz viņam jau piešķirtie citi valsts, pašvaldības vai Eiropas Savienības maksājumi, kas tieši vai netieši paredzēti par tiem pašiem saimnieciskās darbības ierobežojumiem vai īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem, par kuriem normatīvajos aktos paredzēta kompensācija.”

Savukārt ar 2009. gada 12. jūnija likumu „Grozījumi Sugu un biotopu aizsardzības likumā” Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumi tika papildināti ar 8. punktu šādā redakcijā:

„Kompensāciju par īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem neapņēma un neizmaksā 2009., 2010. un 2011. gadā.”

Šī norma stājās spēkā 2009. gada 1. jūlijā.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments (saskaņā ar 2013. gada 13. jūnija likumu „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”” kopš 2014. gada 1. janvāra Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments; turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – Satversmes tiesā iesniedzis pieteikumu par Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumu 8. punkta (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantā nostiprinātajam tiesiskās paļāvības principam, kā arī Satversmes 105. pantam.

Pieteikumā norādīts, ka Administratīvo lietu departamenta tiesvedībā ir lieta Nr. 42967209 SKA-112/2013, kas ierosināta,

pamatojoties uz SIA „Sātiņi-S” kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2012. gada 18. jūnija spriedumu, ar ko noraidīts pieteikums par Vides pārraudzības valsts biroja 2009. gada 28. augusta lēmuma Nr. 35-s atcelšanu un labvēlīga administratīvā akta izdošanu. SIA „Sātiņi-S” piederot nekustamais īpašums, kura lielākā daļa atrodas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (turpmāk – aizsargājamā teritorija) – dabas lieguma „Sātiņu dīķi” – robežās. Pieteicēja kopš 1994. gada veicot saimniecisko darbību, proti, nodarbojoties ar zivsaimniecību.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka dabas liegumos zemes īpašniekiem ir ierobežotas tiesības apsaimniekot īpašumu atbilstoši savām iecerēm un ekonomiskajām interesēm, ja tās nesaskan ar valsts noteikto izmantošanas veidu. Tāpat esot liegta zemes lietošanas kategorijas maiņa. Dabas liegumā „Sātiņu dīķi” zemes apsaimniekošana esot pakārtota tajā esošo ornitoloģisko vērtību saglabāšanai. Aktīvas saimnieciskās darbības uzturēšana dīķsaimniecībā esot viens no galvenajiem nosacījumiem šo vērtību saglabāšanai.

Savukārt sakarā ar saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpašniekam esot tiesības uz likumā noteiktām kompensācijām. Tiesības uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem vispārīgi nosakot likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 29. pants. Šīs tiesības esot konkretizētas Sugu un biotopu aizsardzības likuma 10. pantā un uz šā likuma pamata izdotajos Ministru kabineta noteikumos. Kompensācija aizstājot mantisku labumu, ko zemes īpašnieks nav varējis gūt tāpēc, ka teritorijai ir noteikta īpaša aizsardzība un ar to saistīti saimnieciskās darbības ierobežojumi. Mantiskā labuma neiegūšanas jeb zaudējumu pamats esot nesaraujami saistīts ar attiecīgā īpašuma atļauto izmantošanas veidu un kārtību.

Apstrīdētā norma liedzot zemes īpašniekiem un pastāvīgajiem lietotājiem (turpmāk – zemes īpašnieki) saņemt kompensāciju par īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku (turpmāk – aizsargājamo sugu dzīvnieki) nodarītajiem būtiskiem postījumiem. Šādi postījumi neizbēgami rodoties īpašumu atļautās izmantošanas jeb uz aizsargājamo vērtību uzturēšanu vērstu darbību rezultātā. No apstrīdētās

normas izrietošais ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis – valsts budžeta līdzekļu taupīšana ekonomiskās krīzes apstākļos. Taču ierobežojums neesot samērīgs, jo tas vispār liedzot saņemt kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem (turpmāk arī – kompensācija). Tādējādi apstrīdētā norma pārmērīgi ierobežojot Satversmes 105. pantā garantētās tiesības uz īpašumu.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ierobežojums neatbilst arī Satversmes 1. pantā nostiprinātajam tiesiskās paļāvības principam. Proti, apstrīdētā norma stājusies spēkā 2009. gada 1. jūlijā, bet ierobežojums attiecināts arī uz postījumiem, kas zemes īpašniekiem nodarīti attiecīgā gada laikā pirms apstrīdētās normas stāšanās spēkā.

Zaudējumu kompensācijai tajos gadījumos, kad īpašumam ir noteikti saimnieciskās darbības ierobežojumi, esot jādarbojas kā šo ierobežojumu atsvaram. Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, zemes īpašniekam, plānojot savu saimniecisko darbību attiecīgajā īpašumā, ir būtiski zināt valsts noteiktās garantijas un rēķināties ar tām. Konkrētajā gadījumā šāda iespēja bijusi liegta, jo likumdevējs noteicis ierobežojumu kompensācijas saņemšanai arī par iepriekšējo periodu, t. i., 2009. gada pirmo pusi. Turklāt saskaņā ar vēlākiem Sugu un biotopu aizsardzības likuma grozījumiem kompensācija netiekot aprēķināta un maksāta arī turpmākajos gados. Tāad ierobežojums ilgstot jau piecus gadus. Tādējādi likumdevējs neesot rīkojies iespējami saudzējoši un neesot ņēmis vērā zemes īpašnieku intereses.

Pieteikumā norādīts: vērtējot, vai tiesiskā paļāvība šajā gadījumā būtu aizsargājama iepretim sabiedrības interesēm uz budžeta līdzekļu ietaupījumu ekonomiskās lejupslīdes apstākļos, nevar secināt, ka sabiedrības ieguvums ir lielāks nekā zemes īpašnieka tiesību un tiesisko interešu ierobežojums. Zivjēdāju putnu nodarītie zaudējumi valsts mērogā esot relatīvi nelieli, un par tiem neizmaksātās kompensācijas nevarot veidot būtisku valsts līdzekļu ietaupījumu. Savukārt zemes īpašniekam šie zaudējumi varot būt nozīmīgi.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Saeima uzskata, ka vērtējama apstrīdētās normas atbilstība vienīgi Satversmes 105. panta pirmajam teikumam, un piekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka kompensācija ietilpst šajā Satversmes normā minētā jēdziena „īpašums” saturā. Proti, apstrīdētā norma, neparedzot kompensācijas aprēķināšanu un izmaksu, ierobežo zemes īpašnieku tiesības uz īpašumu. Tomēr Saeima vērš uzmanību uz to, ka šīs tiesības nav absolūtas, jo ietver arī zemes īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību. Turklāt tiesības uz īpašumu varot ierobežot, ja vien ierobežojumi noteikti ar likumu legītīma mērķa labad un ir samērīgi ar šo mērķi.

Lietā neesot strīda par to, ka ierobežojums noteikts ar likumu un tam ir legītīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Izvērtējot ierobežojuma samērīgumu, esot jāņem vērā, ka apstrīdētā norma pieņemta sarežģītos ekonomiskās krīzes apstākļos un tās pieņemšana bija viens no krīzes pārvarēšanas pasākumiem. Tāpēc apstrīdētās normas satversmība esot „pārbaudāma ekonomiskās krīzes pārvarēšanas pasākumu ietvaros”.

Saeima norāda, ka Ministru kabineta izstrādātais likumprojekts „Grozījumi Sugu un biotopu aizsardzības likumā” tika iesniegts izskatīšanai Saeimā 2009. gada valsts budžeta grozījumu likumprojektu paketē un paredzēja nevis apstrīdētās normas pieņemšanu, bet gan likuma 10. panta pirmās daļas izslēgšanu. Pēc Saeimas ieskata, ticis izraudzīts saudzējošākais risinājums, nosakot, ka kompensācija netiek aprēķināta un izmaksāta tikai konkrētā periodā – 2009., 2010. un 2011. gadā. Līdz ar to valstij tiekot saglabāts pienākums atjaunot kompensācijas izmaksāšanu pēc ekonomiskās krīzes pārvarēšanas. Šo iemeslu dēļ apstrīdētajā normā paredzētais īpašuma tiesību ierobežojums esot bijis attaisnojams un pamatots.

Saeima izsaka viedokli, ka apstrīdētā norma atbilst arī Satversmes 1. pantā nostiprinātajam tiesiskās paļāvības principam. Kaut arī apstrīdētā norma stājusies spēkā 2009. gada 1. jūlijā, ar kompensācijas izmaksu par 2009. gada pirmo pusi saistītās tiesiskās attiecības vēl turpinājušās. Atbildes rakstā norādīts, ka atbilstoši Ministru kabineta 2007. gada 20. novembra noteikumu Nr. 778 „Kārtība, kādā zemes lietotājiem nosakāmi to zaudējumu apmēri, kas saistīti ar īpaši aizsargājamo

nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem” (turpmāk – Noteikumi Nr. 778) 30. punktam Latvijas vides aizsardzības fonda padome lēmumu par zaudējumu kompensāciju pieņem līdz kārtējā gada 30. novembrim. Persona neiegūstot noteikta apmēra kompensāciju par katru mēnesi, bet kompensācija tiekot aprēķināta reizi gadā un par visu gadu. Tādēļ likumdevējs varējis ar apstrīdēto normu revidēt tiesiskās attiecības, paredzot, ka kompensācija par 2009. gadu netiks maksāta.

4. Pieaicinātā persona – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk – VARAM) – informē, ka zemes īpašniekiem ir iespēja novērst vai mazināt aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītos postījumus, veicot aizsardzības pasākumus, kā arī pieteikties uz Eiropas Savienības fondu finansētajiem atbalsta pasākumiem. Proti, Eiropas Zivsaimniecības fonda pasākuma „Investīcijas akvakultūras uzņēmumos” ietvaros esot iespējams saņemt atbalstu tādu iekārtu iegādei un uzstādīšanai, kuras aizsargā akvakultūras dzīvniekus pret plēsīgajiem savvaļas dzīvniekiem. Varot arī saņemt atbalstu par zivju dīķu platībām, kuras tiek izmantotas, lai audzētu akvakultūras dzīvnieku produkciju pārdošanai.

VARAM informē, ka vairākās Eiropas Savienības dalībvalstīs tiek maksātas kompensācijas par savvaļas dzīvnieku nodarītajiem postījumiem. Kompensāciju piešķiršanas nosacījumi un kārtība esot dažādi. Piemēram, Igaunijā tiekot maksātas kompensācijas par vairāku sugu dzīvnieku un migrējošo putnu nodarītajiem postījumiem. Savukārt citās valstīs, piemēram, Lielbritānijā un Dānijā, migrējošo putnu nodarītie postījumi netiekot kompensēti.

5. Pieaicinātā persona – Valsts vides dienests (turpmāk – VVD) – informē, ka SIA „Sātiņi-S” 2009. gada 26. jūnijā vērsās VVD Liepājas reģionālajā vides pārvaldē ar iesniegumu Nr. 288, lūdzot veikt zaudējumu aprēķinu sakarā ar aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītiem būtiskiem postījumiem uzņēmuma dīķsaimniecībai no 2009. gada 9. aprīļa līdz 1. jūlijam.

VVD Liepājas reģionālā vides pārvalde 2009. gada 9. jūlijā pieņēmusi lēmumu Nr. 123 „Par atteikšanos veikt īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku dīķsaimniecībai nodarīto būtisko postījumu zaudējumu aprēķinu”, pamatojoties uz apstrīdēto normu. VVD Liepājas reģionālā vides pārvalde esot izvērtējusi lietderības apsvērumus un nolēmusi neveikt pārbaudi dabā.

Minētais lēmums esot apstrīdēts Vides pārraudzības valsts birojā, kas 2009. gada 28. augustā pieņēmis lēmumu Nr. 35-s, ar ko apstrīdētais lēmums atstāts negrozīts. Savukārt Vides pārraudzības valsts biroja lēmums pārsūdzēts administratīvajā tiesā.

VVD norāda, ka kārtību, kādā VVD reģionālā vides pārvalde novērtē postījumus un aprēķina zaudējumu apmēru, reglamentē Noteikumi Nr. 778.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas vides aizsardzības fonda (turpmāk – LVAF) **administrācija** – informē Satversmes tiesu par saņemto kompensācijas pieprasījumu skaitu un no valsts budžeta apakšprogrammas 21.02.00 „Vides aizsardzības projekti” (2004. – 2006. gadā) un apakšprogrammas 21.16.00 „Migrējošo putnu un nemedījamo dzīvnieku radīto zaudējumu kompensācija” (2007. un 2008. gadā) dotācijām paredzētiem līdzekļiem piešķirtajām kompensācijām par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim. 2009. gadā šī valsts budžeta apakšprogramma līdzekļu trūkuma dēļ esot likvidēta. Saskaņā ar Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumu 11. punktu kompensācija netiekot aprēķināta un izmaksāta arī 2012. un 2013. gadā. Viedokļa sniegšanas brīdī LVAF administrācijas budžetā neesot līdzekļu kompensācijas izmaksai arī 2014. gadā.

LVAF administrācija norāda, ka saskaņā ar Noteikumiem Nr. 778 LVAF padomei lēmums par kompensācijas izmaksu ir jāpieņem līdz kārtējā gada 30. novembrim. Savukārt LVAF administrācijai kompensācija esot jāizmaksā piecu darba dienu laikā no lēmuma pieņemšanas dienas.

Secinājumu daļa

7. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. pantā nostiprinātajam tiesiskās paļāvības principam, kā arī aizskar personai Satversmes 105. pantā nostiprinātās tiesības uz īpašumu.

7.1. Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. No šajā pantā ietvertā demokrātiskās republikas jēdziena izriet valsts pienākums savā darbībā ievērot virkni tiesiskas valsts principu, arī samērīguma un tiesiskās paļāvības principus [*sk. Satversmes tiesas 1998. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 04-03(98) secinājumu daļu un 2000. gada 24. marta sprieduma lietā Nr. 04-07(99) secinājumu daļas 3. punktu*].

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka, mainot tiesisko regulējumu, valsts iestādēm savā darbībā jābūt konsekventām attiecībā uz to izdotajiem normatīvajiem aktiem un jāievēro tiesiskā paļāvība, kas personām varētu rasties saskaņā ar konkrētu tiesību normu. Tiesiskās paļāvības princips citastarp prasa aizsargāt paļāvību, kas personai radusies uz noteiktu tās tiesību saglabāšanu vai īstenošanu, un ietver valsts pienākumu pildīt saistības, ko tā uzņēmusies pret personām. Pretējā gadījumā tiktu mazināta personu uzticība valstij un tiesībām. Taču, lai nodrošinātu valsts spēju reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem, šis princips neizslēdz valsts iespēju grozīt pastāvošo tiesisko regulējumu. Tiesiskās paļāvības princips arī prasa, lai valsts, mainot normatīvo regulējumu, ievērotu saprātīgu līdzsvaru starp personas paļāvību un tām sabiedrības interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.2. punktu un 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 15. punktu*).

7.2. Satversmes 105. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju un neaprobežojas vienīgi ar īpašuma tiesībām. Ar „tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot sev par labu un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, tostarp arī dažādas ekonomiskās intereses. Tāpat Satversmes tiesa arī norādījusi, ka par īpašumu Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas izpratnē var tikt uzskatīti ļoti dažādi prasījumi, proti, tādi, kuru izpildi varētu pieprasīt, jo pastāv skaidrs tiesisks pamats (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 8.2. punktu un 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 9.1. punktu*).

Lai secinātu, vai konkrētajā gadījumā ievērots tiesiskās palāvības princips, Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro, vai kompensācija par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem ietilpst Satversmes 105. pantā minētā jēdziena „īpašums” saturā.

8. Īpaši aizsargājamās sugas un biotopi atrodas īpašā valsts aizsardzībā. Turklāt, kā nosaka Sugu un biotopu aizsardzības likuma 8. panta ceturrtā daļa, šāda aizsardzība attiecas arī uz migrējošo putnu sugām, kuras nav ietvertas īpaši aizsargājamo sugu sarakstos.

8.1. Sugu un biotopu aizsardzības likuma 9. pants uzliek zemes īpašniekiem pienākumu citastarp veicināt sugu un biotopu daudzveidības saglabāšanu, kā arī nodrošināt migrējošiem dzīvniekiem netraucētu atpūtu un barošanos migrācijas sezonas laikā un ieviest saudzīgas ekoloģiskās metodes.

Savukārt likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 24. pants paredz, ka zemes īpašnieka pienākums ir nodrošināt aizsargājamo teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumu ievērošanu un veikt attiecīgajās teritorijās aizsardzības un kopšanas pasākumus, kā arī ziņot aizsargājamās teritorijas pārvaldes institūcijai vai pašvaldībai par esošajām

vai iespējamām izmaiņām dabas veidojumos, kā arī aizsardzības un izmantošanas noteikumu pārkāpumiem. Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 264 „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” reglamentē, kādas darbības atļautas un aizliegtas katra veida aizsargājamās teritorijās. Tostarp šo noteikumu 16.16. punkts paredz, ka, izņemot konkrētus gadījumus, dabas liegumos nedrīkst mainīt zemes lietošanas kategoriju.

8.2. Saskaņā ar likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 29. panta pirmo un otro daļu zemes īpašniekiem aizsargājamās teritorijās ir tiesības uz normatīvajos aktos noteiktajiem nodokļu atvieglojumiem, kā arī tiesības uz likumā noteikto kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem, tostarp – likumā noteiktajos gadījumos – tiesības saņemt atlīdzību vai prasīt viņiem piederošās zemes apmaiņu pret līdzvērtīgu valsts vai pašvaldības zemi. Šā likuma 30. pants paredz, ka kompensāciju piešķiršanas nosacījumus un kārtību nosaka atsevišķs likums. 2005. gada 30. jūnijā Saeima pieņēma likumu „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos”.

Savukārt Sugu un biotopu aizsardzības likuma 10. panta pirmā daļa paredz, ka zemes īpašniekiem ir tiesības saņemt no LVAF līdzekļiem kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem. Saskaņā ar šā panta trešo daļu zemes īpašnieks var saņemt kompensāciju tikai tādā apmērā, kādā to nesedz viņam jau piešķirtie citi valsts, pašvaldības vai Eiropas Savienības maksājumi, kas tieši vai netieši paredzēti par tiem pašiem aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem, par ko normatīvajos aktos paredzēta kompensācija.

Kompensācijas aprēķināšanas un izmaksas kārtība ir reglamentēta Noteikumos Nr. 778, kas izdoti saskaņā ar Sugu un biotopu aizsardzības likuma 4. panta 6. punktu. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 778 3. punktu septiņu dienu laikā pēc postījumu konstatēšanas zemes īpašnieks iesniedz VVD reģionālajā vides pārvaldē iesniegumu zaudējumu kompensācijai par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem postījumiem augkopībai, akvakultūrai, lopkopībai vai biškopībai. No Noteikumu Nr. 778 28. punkta

izriet, ka kompensācija netiek aprēķināta un izmaksāta, ja iesniegums par tās izmaksu iesniegts laikā, kad novērtēt postījumu raksturu vairs nav iespējams, ja nav ievērotas attiecīgo nozari regulējošos normatīvajos aktos noteiktās prasības, ja akvakultūrā nav veikti zivjēdāju putnu atbaidīšanas vai skaita kontroles pasākumi vai ir pārkāptas vides aizsardzības normatīvajos aktos noteiktās prasības, ja norādīts nepamatots vai apzināti paaugstināts zaudējumu apmērs, ja ir konstatēts, ka zaudējumu nodarīšana pieļauta apzināti vai ir veicināta. Līdz ar to zemes īpašnieks ir tiesīgs saņemt kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem vienīgi tad, ja viņš izpildījis visas normatīvajos aktos noteiktās prasības.

8.3. Tādējādi, no vienas puses, likums „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”, Sugu un biotopu aizsardzības likums un citi normatīvie akti vides aizsardzības jomā ierobežo personas – zemes īpašnieka – tiesības brīvi rīkoties ar savu nekustamo īpašumu un izvēlēties, kāda veida saimniecisko darbību viņš veiks. Tomēr, no otras puses, Sugu un biotopu aizsardzības likums un uz tā pamata izdotie Noteikumi Nr. 778 paredz zemes īpašniekam tiesības saņemt no valsts budžeta kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem pēc tam, kad ir iestājušies konkrēti nosacījumi un izpildītas noteiktas prasības. Šādā veidā tiek atlīdzināti zaudējumi, ko zemes īpašnieks cieš tāpēc, ka teritorijai noteikta īpaša aizsardzība un saimnieciskās darbības ierobežojumi ar mērķi saglabāt aizsargājamo sugu dzīvniekus. Tā kā kompensācijai ir ekonomiska vērtība, tiesības to prasīt ir mantiska rakstura tiesības.

Tādējādi kompensācija par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem ietilpst Satversmes 105. pantā minētā jēdziena „īpašums” saturā.

9. Zemes īpašnieku tiesības uz kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem Sugu un biotopu aizsardzības likumā tika nostiprinātas jau 2000. gadā. Pieteikumā norādīts, ka SIA „Sātiņi-S” kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku

nodarītajiem būtiskiem postījumiem saņēmusi 2006., 2007. un 2008. gadā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 6. lpp.*).

Tādējādi zemes īpašniekiem varēja izveidoties tiesiskā paļāvība uz to, ka šāda kompensācija tiks aprēķināta un izmaksāta arī turpmāk.

Pieņemot un piemērojot apstrīdēto normu, šī kompensācija netika aprēķināta un izmaksāta 2009., 2010. un 2011. gadā. Turklāt ierobežojums tika attiecināts arī uz sešiem mēnešiem pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīža, proti, uz 2009. gada pirmo pusgadu.

Tādējādi apstrīdētā norma ne vien ierobežo zemes īpašnieku tiesības saņemt kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem konkrētā periodā, bet arī skar viņiem izveidojušos tiesisko paļāvību.

Līdz ar to izskatāmajā lietā apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 105. pantam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 1. pantu.

10. Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu. Proti, vispārējais princips – īpašuma netraucēta izmantošana – vienmēr ir aplūkojams kopsakarā ar valsts tiesībām ierobežot īpašuma izmantošanu. Tādējādi tiesības uz īpašumu nav absolūtas.

Īpašuma tiesības var ierobežot, ja ierobežojums ir attaisnojams, proti, Satversmes tiesai jāvērtē:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;

3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija spriedumu lietā Nr. 2002-01-03 un 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 13. punktu*).

11. Apstrīdētā norma ietverta Sugu un biotopu aizsardzības likumā ar 2009. gada 12. jūnija likumu „Grozījumi Sugu un biotopu aizsardzības

likumā”. Lietā netiek apšaubīts tas, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

12. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu un 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir valsts budžeta līdzekļu taupīšana ekonomiskās krīzes apstākļos. Arī Saeima par apstrīdētās normas leģitīmo mērķi uzskata sabiedrības labklājības aizsardzību, proti, šīs normas pieņemšana 2009. gada vidū bijusi viens no ekonomiskās krīzes pārvarēšanas pasākumiem.

Vairākos Satversmes tiesas spriedumos secināts, ka 2009. gadā Latvijas valsts ekonomikas lejupslīdes situācijā bija spiesta būtiski samazināt budžeta izdevumus visām nozarēm. Ekonomiskās krīzes novēršana, valstij atrodoties sarežģītā finansiālā situācijā, uzskatāma par tādu rīcību, kas vērsta uz citu personu tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzību. Turklāt šādos apstākļos, lai iespēju robežās mazinātu nelabvēlīgās sekas, valsts institūciju rīcībai jābūt pēc iespējas ātrākai, saskaņotākai un izlēmīgākai. Attiecīgo pasākumu veikšanai tām nepieciešama saprātīga rīcības brīvība. Tomēr valsts ekonomiskā situācija vai nepieciešamība samazināt budžeta deficītu nevar kalpot par vispārīgu attaisnojumu tam, ka valsts atkāpjas no personām iepriekš piešķirtajām tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 27.2. punktu un 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 15. punktu*).

Lai sabalansētu valsts budžetā pieejamos līdzekļus atbilstoši sabiedrības vajadzībām un interesēm, ar apstrīdēto normu uz laiku tika apturēta kompensācijas aprēķināšana un izmaksa.

Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – aizsargāt sabiedrības labklājību, līdzsvarojot valsts budžeta ieņēmumus un izdevumus.

13. Lai noskaidrotu, vai ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi, kuru valsts, nosakot šo ierobežojumu, vēlējusies sasniegt, nepieciešams pārbaudīt, vai tiek nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp personas pamattiesību ierobežojumu un sabiedrības interesēm. Citiem vārdiem, ir jāizvērtē:

1) vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;

2) vai likumdevēja rīcība ir nepieciešama, proti, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai šāda rīcība ir atbilstoša, proti, vai labums, ko iegūs sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību norma neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*).

14. Līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim no valsts budžeta kompensācijas izmaksai tika piešķirti:

1) 2004. gadā – LVL 51 972,92 (saņemti 24 kompensācijas pieprasījumi);

2) 2005. gadā – LVL 40 651,00 (saņemti 18 kompensācijas pieprasījumi);

3) 2006. gadā – LVL 140 063,00 (saņemti 53 kompensācijas pieprasījumi);

4) 2007. gadā – LVL 98 000,00 (saņemti 43 kompensācijas pieprasījumi);

5) 2008. gadā – LVL 356 272,70 (saņemti 109 kompensācijas pieprasījumi), paredzot kompensāciju izmaksu veikt divos posmos: LVL 298 000,00 apmērā 2008. gadā un LVL 58 272,70 apmērā 2009. gada pirmajā ceturksnī (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 28. lpp.*).

Likumā „Par valsts budžetu 2009. gadam” sākotnēji kompensācijas izmaksai attiecīgajā gadā bija paredzēti LVL 298 000 (*sk. <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/858C34ED21F204DBC2257513003231F1?OpenDocument>, aplūkots 2014. gada 21. februārī*). Savukārt Saeimā 2009. gada 12. jūnijā pieņemtajā likumā „Grozījumi likumā „Par valsts budžetu 2009. gadam”” šie izdevumi vairs netika paredzēti (*sk. <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/98F083A8CD3E8A9EC22575E00036236E?OpenDocument>, aplūkots 2014. gada 21. februārī*).

Tādējādi, nosakot, ka kompensācija par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem netiek aprēķināta un izmaksāta 2009., 2010. un 2011. gadā, tika panākts valsts budžeta līdzekļu ietaupījums.

Līdz ar to apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.

15. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likumdevējs nav rīkojies iespējami saudzējoši un nav ņēmis vērā zemes īpašnieku intereses. Savukārt Saeima uzskata, ka attiecībā uz personas pamattiesībām izraudzīts iespējami saudzīgākais risinājums, jo zemes īpašniekiem tiesības uz kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem ir nevis atņemtas pavisam, bet tikai ierobežotas uz noteiktu periodu.

15.1. Satversmes tiesai spriedumā nav jānorāda visi iespējamie saudzējošākie līdzekļi. Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir arī pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo

pamattiesības. Tomēr saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu un 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 14. punktu*).

Satversmes tiesa vairākkārt vērtējusi tiesību normas, ar kurām kādas nozares finansējums tika samazināts ekonomiskās lejupslīdes situācijā 2009. un 2010. gadā. Var piekrist Saeimai, ka izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jāņem vērā tie paši apsvērumi, ko tā jau ņēmusi vērā, lemjot par citiem ekonomiskās krīzes pārvarēšanas pasākumiem. Taču, izvērtējot, vai konkrētajā situācijā likumdevējs izvēlēties iespējami saudzējošāko līdzekli, jāievēro, ka iepriekš izskatītajās lietās tika vērtēts regulējums, ar kuru vai nu procentuāli samazināts kādam mērķim paredzētais finansējums, vai arī tā izmaksa atlikta uz konkrētu laiku (sk., *piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 1. punktu un 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 1.2. punktu*).

Izskatot likumprojektu, ar kuru Sugu un biotopu aizsardzības likumā tika ietverta apstrīdētā norma, Saeima noraidīja Ministru kabineta priekšlikumu izslēgt no likuma tā 10. pantu, kurā paredzētas zemes īpašnieku tiesības saņemt kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem. Tādējādi zemes īpašniekiem formāli tika un joprojām ir saglabātas tiesības saņemt kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem. Taču, ar apstrīdēto normu nosakot periodu, kurā kompensācija netiek aprēķināta un izmaksāta, turklāt vēlākajos gados šo periodu vairākkārt pagarinot, šo zemes īpašnieku tiesību realizācija faktiski ir liegta.

15.2. Par izskatāmajā lietā iespējamiem alternatīviem risinājumiem var spriest pēc tā, kādi grozījumi tiesiskajā regulējumā ekonomiskās lejupslīdes apstākļos tika veikti citās nozarēs.

Piemēram, vienlaikus ar apstrīdēto normu tika pieņemts arī likums „Grozījumi likumā „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos””, kas paredzēja, ka atlīdzību par

mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem neizmaksā tikai 2010. gadā (sk. <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/769CC6C80878A0FAC22575D8002F9F9A?OpenDocument>, aplūkots 2014. gada 21. februārī). Vēlāk šis tiesību ierobežojums tika attiecināts arī uz 2011. un 2012. gadu.

Savukārt, lemjot par apstrīdētās normas pieņemšanu, deputāti neatbalstīja priekšlikumu kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem neaprēķināt un neizmaksāt tikai 2010. un 2011. gadā. Toties tika atbalstīts Ministru kabineta priekšlikums neaprēķināt un neizmaksāt kompensāciju arī 2009. gadā (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 112. lpp.*). Tādējādi viens no konkrētajā situācijā iespējamajiem alternatīviem risinājumiem bija noteikt kompensācijas aprēķināšanas un izmaksas ierobežojumu no kāda brīža nākotnē, piemēram, no grozījumu spēkā stāšanās brīža, attiecinot šo ierobežojumu tikai uz atlikušo 2009. gada daļu, vai arī no 2010. gada.

Saeima kā pamatojumu tam, ka ierobežojums attiecināts uz visu 2009. gadu, min kārtību, kādā piešķirama kompensācija par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 20. lpp.*). Proti, to, ka saskaņā ar Noteikumu Nr. 778 30. un 32. punktu par kompensācijas piešķiršanu zemes īpašniekiem tiek lemts vienu reizi gadā – līdz 30. novembrim, bet kompensācija tiek izmaksāta 10 darba dienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas. Pēc Satversmes tiesas ieskata, minētais arguments nav būtisks, jo Noteikumu Nr. 778 3. un 19. punkts paredz, ka zemes īpašniekam VVD reģionālā vides pārvalde jāinformē par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem septiņu dienu laikā pēc to konstatēšanas. Savukārt komisijai 14 dienu laikā pēc iesnieguma saņemšanas jāveic pārbaude dabā, lai konstatētu nodarītos postījumus un novērtētu to novēršanai veiktos pasākumus. Tādējādi postījumi tiek konstatēti visa gada garumā un zaudējumi var tikt aprēķināti biežāk nekā tikai vienu reizi gadā.

Pēc Satversmes tiesas ieskata, izskatāmajā lietā bija vēl viena iespēja – turpmāk tāpat kā iepriekš aprēķināt kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem, bet šīs kompensācijas izmaksu atlikt uz noteiktu laiku. Piemēram, Ministru

kabineta 2008. gada 15. aprīļa noteikumi Nr. 280 „Noteikumi par finansiāli atbalstāmajām kvotām biodegvielai” 2009. gada 13. oktobrī tika papildināti ar 30. punktu, nosakot, ka valsts tiešā atbalsta ietvaros piešķirtos maksājumus biodegvielas ražotājiem par 2008. gada otrajā pusgadā saražoto biodegvielu izmaksā līdz 2019. gadam atbilstoši attiecīgajā valsts budžeta apakšprogrammā pieejamam finansējumam. Savukārt Satversmes tiesa šo regulējumu atzina par nepieciešamu leģitīmā mērķa sasniegšanai (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 17. punktu*).

Tāpat bija iespējams uz laiku noteikt procentuālu kompensācijas samazinājumu vai citus kompensējošus mehānismus zemes īpašniekiem, kas cieš zaudējumus aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarīto postījumu dēļ.

Līdz ar to secināms, ka likumdevējam apstrīdētās normas pieņemšanas laikā bija iespēja izvēlēties personas pamattiesības saudzējošāku risinājumu. Taču tas, vai kāds no minētajiem alternatīvajiem risinājumiem ļautu sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē kā apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums, ir noskaidrojams kopsakarā ar to, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, rīkojies atbilstoši, proti, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

16. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas nav lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu. Savukārt Saeima izsaka pretēju viedokli.

16.1. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajam mērķim, jāpārlicinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka straujas ekonomiskās lejupslīdes apstākļos tiesiskās paļāvības princips prasa līdzsvarot personu tiesisko paļāvību ar sabiedrības interesēm. No vienas puses, sabiedrībai nozīmīgu interešu aizskāruma novēršanai būtu dodama prioritāte salīdzinājumā ar tiesiskās paļāvības principu. No otras puses, izvērtējot apstrīdētās normas

atbilstību samērīguma principam, jāņem vērā arī tas, vai vienlaikus ar grozījumiem normatīvajos aktos personai tiek paredzēta iespēja īstenot tiesības, ko valsts tai reiz piešķirusi. Tāpat būtiski ir tas, vai paredzēta saudzējoša pāreja uz jauno tiesisko regulējumu, kas citastarp var izpausties kā saprātīga pārejas termiņa noteikšana vai kompensācijas paredzēšana. Valstij būtu jāpilda savs pienākums paredzēt saprātīgu pārejas periodu galvenokārt tādēļ, ka personas ir paļāvušās uz konkrētu normatīvo regulējumu un tajā ietvertajām tiesībām un pārejas periods ir nepieciešams, lai personas varētu pārorientēties uz kārtību, kāda paredzēta jaunajā tiesiskajā regulējumā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 13. punktu, 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu un 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 18. punktu*).

16.2. Nekustamā īpašuma lietošanas un saimnieciskās darbības ierobežojumi var tikt noteikti vides saglabāšanas un aizsardzības interesēs. Zemes īpašnieki kā sabiedrības locekļi šo interešu labad ir spiesti attiecīgos ierobežojumus paciest. Paredzot zemes īpašniekiem tiesības uz kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem, viņiem tika garantēts, ka valsts tiem atlīdzinās radušos zaudējumus, ja viņi pildīs vides saglabāšanas un aizsardzības nolūkos uzliktos pienākumus un ievēros noteiktos saimnieciskās darbības ierobežojumus. Šādas garantijas līdzsvaro valsts noteiktos īpašuma tiesību ierobežojumus.

Kā norādīts pieteikumā, dabas liegumā esošo vērtību aizsardzība ir vērsta ne tikai uz to, lai zemes īpašnieks atturētos no saimnieciskās darbības, kas nesaskan ar ierobežojumiem, bet arī uz to, lai tiktu veiktas darbības vai pasākumi, kas nodrošina dabiskās vides saglabāšanu un uzturēšanu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 5. lpp.*). Tātad zemes īpašnieki ir spiesti turpināt saimniecisko darbību pat tad, ja tā nes zaudējumus. Piemēram, 92 procenti no pieteicējai administratīvajā lietā – SIA „Sātiņi-S” – piederošā nekustamā īpašuma atrodas dabas lieguma „Sātiņu dīķi” teritorijā. Sabiedrībai nozīmīgākā un vides saglabāšanas un aizsardzības kontekstā lielākā attiecīgās teritorijas vērtība ir putnu sugu daudzveidība un dīķi, kas rada labvēlīgus apstākļus ornitoloģijai. Lai šo vērtību

saglabātu, SIA „Sātiņi-S” ir jāturpina aktīva saimnieciskā darbība dīķsaimniecībā.

2009. gada vidū, pieņemot un piemērojot apstrīdēto normu, tika pārtraukta kompensācijas par īpaši aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem aprēķināšana un izmaksa. Satversmes tiesa secina, ka, apturot šīs kompensācijas aprēķināšanu un izmaksu un neatbrīvojot zemes īpašniekus no pienākuma nodrošināt labvēlīgus apstākļus aizsargājamo sugu dzīvniekiem, to nodarīto postījumu izmaksas tiek pilnībā pārliktas uz zemes īpašniekiem.

Tādējādi, pieņemot apstrīdēto normu, zemes īpašniekiem netika paredzēta nedz iespēja īstenot tiem savulaik valsts piešķirtās tiesības, nedz arī citi mehānismi, kas pilnīgi vai daļēji kompensētu viņiem radušos zaudējumus. Tāpat netika noteikts pārejas periods, kurā zemes īpašnieki varētu piemēroties jaunajiem apstākļiem.

16.3. Satversmes tiesa norāda, ka sabiedrība un valsts ir ieinteresēta ne tikai valsts budžeta līdzekļu taupīšanā, bet arī vides saglabāšanā un aizsardzībā. 2013. gada rudenī Saeimai Ministru kabineta iesniegtā likumprojekta „Grozījumi Sugu un biotopu aizsardzības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) atzīts, ka bioloģiskās daudzveidības saglabāšana ir viens no pamatnosacījumiem cilvēku labklājības nodrošināšanai un ekonomisko aktivitāšu pastāvēšanai, ka noteiktu sugu dzīvnieki tiek aizsargāti visas sabiedrības interesēs un līdz ar to ir būtiski saglabāt kompensāciju sistēmu, lai novērstu zemes īpašnieku un visas sabiedrības neapmierinātību par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem, kuri netiek attiecīgi kompensēti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 117. lpp.*). Turklāt valsts saistības šajā jomā izriet ne vien no nacionālajām tiesību normām, bet arī no Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem, piemēram, 1979. gada Konvencijas par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību.

Lai gan apstrīdētā norma tajā noteiktajā periodā ļāva ietaupīt visus konkrētajam mērķim paredzētos līdzekļus, ilgtermiņā sabiedrības ieguvums būtu lielāks tad, ja likumdevējs būtu izvēlējies kādu zemes īpašnieku tiesības saudzējošāku risinājumu. Nepārliedot visas aizsargājamo sugu

dzīvnieku nodarīto postījumu izmaksas uz zemes īpašniekiem, tiktu nodrošināts tas, ka viņi sekmīgāk turpina saimniekot un vienlaikus rūpējas arī par vides saglabāšanu un aizsardzību. Turklāt jāņem vērā, ka līdz 2008. gadam kompensācijai piešķirtas salīdzinoši nelielas summas un attiecīgi tāds pats bijis arī valsts budžeta līdzekļu ietaupījums. Savukārt zemes īpašniekiem šī kompensācija var izrādīties būtiska savas saimnieciskās darbības sekmīgai turpināšanai.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs varēja izvēlēties personas pamattiesības saudzējošāku risinājumu, turklāt sabiedrības ieguvums no apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma nav lielāks par personas tiesībām nodarīto kaitējumu.

Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums neatbilst samērīguma un tiesiskās paļāvības principiem un apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

17. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav lēmusi citādi. Savukārt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu gadījumā, kad Satversmes tiesa kādu tiesību normu atzīst par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, tai jānosaka brīdis, ar kuru attiecīgā norma zaudē spēku.

Nosakot konkrētu brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesa izvērtē, vai apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu ar atpakaļejošu datumu ir nepieciešama izskatāmajā administratīvajā lietā aizskartās personas pamattiesību aizsardzībai un vai pastāv kādi apsvērumi, atbilstoši kuriem apstrīdētā norma būtu jāatzīst par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu tikai attiecībā uz konkrētu personu (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 20. punktu*).

Konstitucionālajai tiesai likums ne vien dod pilnvaras, bet arī uzliek atbildību par to, lai tās spriedumi sociālajā realitātē nodrošinātu tiesisko

stabilitāti, skaidrību un mieru. Satversmes tiesai iespēju robežās jāatturas no tādu lēmumu pieņemšanas, kuri būtu finansiāli vai organizatoriski grūti izpildāmi (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 35.1. punktu un 2013. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-23-01 20.2. punktu*).

Izspriežamajā lietā Pieteikuma iesniedzējs, izskatot administratīvo lietu, lai novērstu privātpersonas – pieteicējas attiecīgajā administratīvajā lietā – pamattiesību aizskārumu, vērsies Satversmes tiesā ar pieteikumu par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam. Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu no tās pieņemšanas brīža attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā – SIA „Sātiņi-S” – ir vienīgā iespēja aizsargāt tās pamattiesības.

Saskaņā ar apstrīdēto normu 2009., 2010. un 2011. gadā kompensācija par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem zemes īpašniekiem ne vien netika izmaksāta, bet pat netika aprēķināta. Tādējādi Satversmes tiesa uzskata, ka šajā gadījumā apstrīdētās normas atcelšanai nevar piešķirt vispārēju atpakaļvērstu spēku. Līdz ar to tiesiskās stabilitātes un skaidrības saglabāšanai piemērots risinājums ir apstrīdētās normas atcelšana tikai attiecībā uz SIA „Sātiņi-S”.

18. Valsts varas pienākums ir savā darbībā ievērot tiesiskas valsts principus. Visupirms tas nozīmē, ka likumdevējam ir pienākums periodiski apsvērt, vai tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un nepieciešams un vai tas kādā veidā nebūtu pilnveidojams. Turklāt tiesiskas valsts principi prasa, lai Satversmes tiesa atbilstoši tās kompetencei nodrošinātu tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk tiktu novērsti neatbilstošs tiesiskais regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 18.2. punktu*).

Vairākās nozarēs ekonomiskās lejupslīdes novēršanas pasākumi jau pabeigti. Piemēram, atlīdzība par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem netika aprēķināta un izmaksāta tikai 2010. – 2012. gadā. Turpretī savas tiesības uz kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem zemes īpašnieki nevar īstenot jau

piecus gadus. Proti, Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumi 2011. gada 15. decembrī tika papildināti ar 11. punktu, bet 2013. gada 6. novembrī – ar 14. punktu, nosakot, ka kompensāciju neaprēķina un neizmaksā arī 2012., 2013. un 2014. gadā.

2013. gada 6. novembra likuma „Grozījumi Sugu un biotopu aizsardzības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) norādīts, ka 2014. gadā kompensāciju nevar izmaksāt, jo valsts budžetā tam nav līdzekļu. Turklāt likums tika pieņemts steidzamības kārtā vienlaikus ar citiem valsts budžeta paketes likumiem, nekonsultējoties ar ekspertiem un neiesaistot sabiedrību likumprojekta tapšanā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 116. – 120. lpp.*).

Saeimas Juridiskais birojs savā 2013. gada 15. oktobra atzinumā Nr. 12/13-1-203-11/13 par likumprojektu „Grozījumi Sugu un biotopu aizsardzības likumā” ir lūdzis Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju izvērtēt, „vai ir pietiekams pamatojums pārcelt termiņu kompensācijas aprēķināšanai un izmaksai un vai nav iespējams kāds saudzējošāks risinājums” (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 87. lpp.*). Turklāt otrajam lasījumam Juridiskais birojs bija iesniedzis priekšlikumu papildināt Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumus ar punktu, kas paredzētu, ka 2009. – 2014. gadā neizmaksātā kompensācija tiek izmaksāta 2015. gadā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 123. lpp.*). Atbildīgā komisija un Saeima šo priekšlikumu noraidīja.

Satversmes tiesa vērš Saeimas uzmanību uz nepieciešamību izvērtēt Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumu 14. punktā ietvertu ierobežojumu, kas jau piekto gadu liedz zemes īpašniekiem saņemt kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumu 8. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam.

2. Atzīt Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumu 8. punktu attiecībā uz SIA „Sātiņi-S” par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam un spēkā neesošu no tā pieņemšanas brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

A. Branta